

de geschiedschrijving. Het historisch bedrijf bevond (en bevindt) zich immers niet in het luchtledige; externe factoren oefenen er ook invloed op uit. Het artikel 'Enthousiasme en evidentie' (57-74) behandelt de Belgisch-nationale geschiedschrijving in de vorige eeuw. Hoewel er al vijftig jaar sprake was van een nationale Belgische geschiedschrijving, veranderde de Belgische onafhankelijkheid in 1830 'de kleur' ervan: 'zij zou worden gedragen door een romantisch elan, dat haar niet alleen kracht, maar ook een nadrukkelijk pathos gaf' (58).

Hoe mentale kaders invloed kunnen hebben op de geschiedschrijving komt duidelijk naar voren in het artikel over het finalisme in de geschiedschrijving: 'Geschiedenis meteen doel' (92-117). Hierin laat hij onder andere zien hoe — de marxist — Romein de Figuren die in *Erflaters van onze beschaving* worden geportretteerd, koos op grond van zijn opvatting dat de geschiedenis een proces van geleidelijk voortschrijdende emancipatie en democratisering was. 'Slechts die figuren werden geportretteerd die een nieuwe stap op de weg van de vervolmaking van het door de Romeinen voorgestane ideaal hadden voorbereid' (109). Alleen vanuit deze optiek is hun keuze voor onder andere de katholieke voorman Schaepman te begrijpen.

In de laatste afdeling ('Idealen, beelden, polemieken') komt Tollebeek op het spoor van 'de enige boventijdelijke regel' in de geschiedschrijving: 'de historicus ijkt, maar vooral: hij herijkt. Hij herijkt het verleden; hij herijkt, soms op iconoclastische wijze, de beelden van het verleden' (12). In dit deel wordt onder meer in 'De middeleeuwen dromen' (179-202) een beschouwing gewijd aan Huizinga, die in *Herfstij der middeleeuwen* de cultuur van de veertiende en vijftiende eeuw opnieuw langs de meetlat had gelegd en, zoals bekend, een cultuur in verval vond.

Het Nederlands-Belgisch perspectief dat Tollebeek in dit boek hanteert, is enigszins merkwaardig. Blijkbaar heeft hij dit zelf ook gevoeld, want hij schrijft in zijn inleiding: 'Dat Nederlandse en Belgische historici elkaar in deze bundel ontmoeten, vindt zijn grond in de door beide groepen als een uitdaging ervaren historische gebondenheid van beide naties' (10). Had hij dan niet met evenveel recht bijvoorbeeld een Nederlands-Indonesisch perspectief kunnen kiezen? Overigens is zijn keuze voor een binationale invalshoek niet zo rigoureuus in zijn uitwerking. In sommige opstellen is weliswaar expliciet de Nederlands-Belgische verhouding tot onderwerp gemaakt. In andere is er sprake van een comparatieve aanpak van de ontwikkelingen in beide landen. In een derde categorie ontbreekt het binationale perspectief echter geheel; deze stukken dienen we echter volgens Tollebeek 'als een uitdijping van of een vervolg op' (10) de andere artikelen te lezen.

Niettemin is Tollebeek erin geslaagd, in dit stilistisch goed geschreven en zowel redactioneel als uiterlijk goed verzorgde boek, een belangwekkend beeld te schetsen van de veranderende percepties van het verleden en van de geschiedschrijving. Alle artikelen zijn eerder verschenen in de periode 1989-1994 in diverse tijdschriften, waaronder *Theoretische geschiedenis* en *Ons Erfdeel*. Diverse artikelen zijn ook als lezing uitgesproken.

Henry Hermesen

H. L. Wesseling, *Onder historici. Opstellen over geschiedenis en geschiedschrijving* (Amsterdam: Bert Bakker, 1995, 357 blz., f 45,-, ISBN 90 351 1446 9).

Onder historici, reeds de vierde bundel van de Leidse hoogleraar algemene geschiedenis H. L. Wesseling, opent met een geruststelling aan het adres van de kennelijk vermoeide redacties en recensenten: dit is voorlopig wel de laatste bundel. Het is een loze bewering gebleken. Nog vóór

deze redacties en recensenten zich van hun taak hebben kunnen kwijten, is er alweer een nieuwe bundel verschenen, *Algemene Zaken*, een selectie van de columns die Wesseling sinds 1993 voor *NRC Handelsblad* schrijft. Een dergelijke homogene herkomst hebben de negentien in *Onder historici* verzamelde opstellen niet. Zij werden eerder (in de periode 1976-1995) op zeer verschillende plaatsen gepubliceerd: in kranten en weekbladen, in algemeen-culturele tijdschriften, maar ook in vakwetenschappelijke organen. Daardoor verschilt ook hun lengte: essays van slechts enkele bladzijden lang worden afgewisseld met studies van forse omvang. De thematiek van de opstellen vertoont daarentegen wel een duidelijke eenheid: alle hebben zij betrekking op de geschiedenis van de geschiedschrijving.

Twee afdelingen van de bundel vallen buiten het bestek van dit tijdschrift. Zij betreffen de Franse en de Engelse historiografie en bevatten respectievelijk drie opstellen over de *Annales*-geschiedschrijving (een thema dat Wesseling steeds heeft gefascineerd sinds hij in 1971-1972 een jaar in de *Vie Section* van de Ecole Pratique des Hautes Etudes doorbracht) en portretten van zulke uiteenlopende figuren als A. L. Rowse, A. J. P. Taylor en Isaiah Berlin. De afdelingen over de vooruitgang in de geschiedwetenschap en over Nederlandse historici verdienen daarentegen ten volle de aandacht van de lezers van dit tijdschrift. De eerste bundelt drie studies over geschiedtheoretische kwesties, de tweede varieert met een beschouwing over het *Tijdschrift voor geschiedenis*, een schets van de ontwikkeling van Fruins reputatie, portretten van Huizinga en Geyl, een liefdevolle herdenking van de Leidse voorganger B. W. Schaper en een bespreking van E. H. Kossmanns *Lage Landen* op het thema van de Nederlandse geschiedschrijving.

Op deze opstellen valt natuurlijk wel wat aan te merken. Hier en daar is er een onjuistheid ingeslopen (bijvoorbeeld het hardnekkige misverstand dat Huizinga eenjaar—in werkelijkheid veel korter—in Leipzig studeerde of de onnauwkeurige—intussen in *Theoretische geschiedenis* (1995) 165-174 bestreden— weergave van de totstandkoming van de Indonesië-reis van het echtpaar Romein in 1951-1952). Daarnaast kan niet elk oordeel van de auteur worden onderschreven (Geyls gedrag inzake de Grootnederlandse kwestie bijvoorbeeld was lang niet zo 'logisch en moedig' als Wesseling laat uitschijnen: in werkelijkheid werd er nogal wat geschipperd). Ten slotte wekt de bundel bijwijlen ook een wat gedateerde indruk (bijvoorbeeld in de voortdurende preoccupatie met de vraag of de geschiedenis een wetenschap of een kunst is, zelfs in het opstel over Kossmann: die strijd is nu wel gestreden). Maar dat alles doet niets af aan het feit dat de lezer veel aardigheid in deze opstellen zal hebben.

Dat heeft minder met de wellicht zelden beklievende inhoud van de opstellen dan wel met hun singuliere stijl te maken. Wesseling schrijft een licht en elegant proza, dat zelden vermoeit (en waarin hij ook zelfbehagen scheidt). Maar dat is niet het enige. De essays ademen eveneens een eigen en duidelijk herkenbare geest. Het is dezelfde geest als die welke ook *Oorlog lost nooit iets* op, de vorige bundel, beheerste (zie de bespreking in *BMGN* (1994) 269-270). Het is de geest van *het juste milieu*. Wesseling presenteert zichzelf met gespeelde nonchalance als de man die niet van opgewonden standjes en overdrijvingen houdt. Historici die beweren dat de geschiedschrijving zich tot een strenge wetenschap moet ontwikkelen? Onnozelheid! Filosofen die menen dat het in de geschiedenis alleen om metaforen gaat? Curieus en amusant! De waarheid ligt in het midden en daar ligt zij goed. Zij vormt het onderwerp van redelijke causerieën en beschouwingen, die niet alleen de vakgenoten, maar eigenlijk alle geletterden aangaan. Wesseling onderhoudt hen. Dat is tenslotte de taak van de intellectueel, zeker van de scepticus die niet langer een boodschap wil uitdragen of zijn heil in morele vermaningen zoekt.

Maar laat niemand zich vergissen: Wesseling bewaakt ook zijn naam als vakhistoricus op jaloerse wijze. Dat blijkt uit de vijfde afdeling van *Onder historici*. Die betreft de overzeese geschiedenis, het eigen specialisme van de man die lang de drijvende kracht achter het Leidse

Instituut voor de geschiedenis van de Europese expansie en de reacties daarop is geweest. In de eerste twee opstellen van deze afdeling brengt Wesseling onder meer het probleem van de identiteit van dit vakgebied ter sprake. Dat probleem hangt samen met het gegeven dat de beoefenaars van de overzeese geschiedenis de legitimiteit van een autonome Afrikaanse of Aziatische geschiedenis dienen te erkennen, maar tevens rekenschap moeten afleggen van het feit dat deze geschiedenissen zeker in de negentiende en twintigste eeuw vooral door Europeanen zijn 'gemaakt'.

In het derde opstel van deze afdeling (dat de bundel ook besluit) betreft Wesseling dat probleem op zijn eigen werk. Zijn in 1991 verschenen *Verdeel en heers*, een boek over de deling van Afrika, werd destijds immers om zijn vermeend Europacentrische opzet streng bekritiseerd. Die kritiek heeft de auteur zichtbaar getroffen. Het slotopstel van *Onder historici* is dan ook een apologie van het eigen vakhistorische *magnum opus* geworden. Het verraadt de angst in het wetenschappelijke gilde niet voor vol te worden aangezien. Zelfs voor een man als Wesseling blijkt de mogelijkheid zowel een voor een breed publiek schrijvende intellectueel als een gedegen vakhistoricus te zijn, geen vanzelfsprekendheid.

J. Tollebeek

L. Wils, *Vlaanderen, België, Groot-Nederland. Mythe en geschiedenis. Historische opstellen, gebundeld en aangeboden aan de schrijver bij het bereiken van zijn emeritaat als hoogleraar aan de K.U. Leuven* (Leuven: Davidsfonds, 1994, 501 blz., f65,20, ISBN 90 6152 864 X).

Deze prachtig uitgegeven afscheidsbundel bevat vijftien opstellen van Lode Wils, gegroepeerd rond drie thema's: de groei van de Belgische en Vlaams-Belgische identiteit, nationale en sociale emancipatie en tenslotte Vlaams-nationalisme en Grootnederlandse beweging. Als laatste artikel is opgenomen zijn afscheidsrede 'Verleden en toekomst van een natie', een beschouwing in vogelvlucht over ontstaan en ontwikkeling van de communautaire problematiek in België, waarbij de aandacht uitgaat naar een Belgisch, Vlaams en Waals nationalisme. Lode Wils behoort tot de laatste generatie Vlamingen, die nog bewogen kon worden door het bestaan van een Belgisch vaderland. Aldus Lieve Gevers en Louis Vos in hun waarderende levensschets van hun leermeester, waarmee deze bundel opent. Die levensschets bevat ook nog een kort stukje roerige universiteitsgeschiedenis over de splitsing van de Leuvense universiteit in de jaren zestig. De Antwerpenaar Lode Wils is de historicus bij uitstek geworden van de Vlaamse beweging. Al in de jaren vijftig begonnen zijn eerste publikaties hierover te verschijnen (onder meer in *Kultuurleven* en *Dietsche Warande en Belfort*), aanvankelijk vooral over thema's uit de (vroeg) negentiende eeuw. Zijn proefschrift over *Kanunnik Jan David en de Vlaamse beweging van zijn tijd* verscheen in 1957. Hij leverde zowel bijdragen aan de oude als nieuwe *Algemene geschiedenis der Nederlanden*. Recensies schreef hij betrekkelijk weinig. Wat de Vlaamse beweging betreft schoof hij steeds meer op naar de twintigste eeuw, toen de beweging meer en meer een klerikaal en rechts karakter kreeg. Meer bekend werd hij ook in het noorden door zijn *Flamenpolitiek en aktivisme* van 1974. Zijn publikatielijst vermeldt tussen 1974 en 1977 niets, een opvallend 'hiaat', kennelijk een periode waarin een hele reeks publikaties werd voorbereid, die rond en na 1980 zouden gaan verschijnen. Bestudering van de recentere periode bracht hem ook tot zijn bekende publikaties over de Grootnederlandse beweging en de figuren Geyl en Gerretson. Een drietal studies in deze bundel is hieraan gewijd. Genoemde Grootnederlanders toonden een fervent nationalisme, waaraan een irredentisme niet